

STATISZTÁK A TORONYBAN

— Végeztünk. Köszönöm szépen a részvételt. Jó éjszakát. A hangszóró kikapcsol. A Torony statisztái összekötik a jelmezeket, és bedobják a kosárba. A kosáron felirat: PRÓZA.

Statisztaportrék

1. statisztá (21 éves leány)

- Mit vártál a statisztálástól?
- Semmit.
- Akkor hogy kerültél a színházba?
- Az egyetem ide osztott be gyakorlatra, a levéltárba. Itt mondták meg, hogy statisztálni fogunk.
- Sose kívánoztál színpadra?
- Én, színpadra? Soha.
- Tudtad, kinek a darabjában léptek fel?
- Mondták a lányok, de én nem ismerem a szerzőt. Nem tanultuk az iskolában.
- Mi a véleményed a darabról?
- Valaki, aki nem olvasott Apáczaíró, nem hiszem, hogy megért olyan szavakat, mint independensek, presbiteriánusok, függetlenkedők
- Tetszett a rendezés?
- A rendező kedélyes, vicces volt.
- A színészek?
- Itt mindenki nagyon szimpatikus.
- Mi volt a legnagyobb élményed?
- Mindig már előre vártuk, mikor a hangszóró azt mondja, hogy „föl... vissza“, „add be a nézőteret“ meg „végeztünk, köszönöm szépen a részvételt“, a végén már kívülről tudtuk az ügyelő szövegét. Na, meg ahogy dorgálta a színészeket. Én addig azt hittem, a színészek előre tudják, milyen sorrendben kell bejönniük, nem kell ezért dorgálni őket.
- Melyik szerep tetszett a legjobban?
- A főszerep, a László Gerőé.
- Statisztálás alatt kivel ismerkedtél meg?
- Senkivel. De tudok egy kollégánóról, aki itt ismerkedett össze egy fiúval, most is együtt járnak.
- Melyik színházi élményedre emlékszel vissza szívesen?
- Szerettem az operettet. Legelőször talán a *Gül Babát* láttam vagy a *János vitézt*. Emlékszem, legjobban a gukkerezés tetszett.

2. statisztá (23 éves fiú)

— Engem a színházhoz a gondolatok vonzanak, itt minden gondolat jobban hat, mint olvasva. Tulajdonképpen régóta járok színházba, operába, bábszínházba. Hirtelenjében nem jut eszembe, hogy mi is volt az első színházélményem, de egyszer, emlékszem, a *Légy jó mindhalálig* után bőgve mentem haza, és eltévedtem (ilyen is csak velem történhet meg), és attól kezdve mindig színházat játszottam otthon. Érdekes, hogy engem minden érdekel a statisztálásban, de legjobban a színház belső világa, szeretek színészekkel ismerkedni, beszélgetni. Legtöbbjüket már ismertem azelőttől, úgyhogy engem semmi sem tud kiábrándítani a színházból. Ha valami értelmes dolgot játszanak, rám mindig lehet számítani. A statisztálás kitűnő ismerkedési alkalom. Három lánykával most is jóban vagyok, megállunk beszélgetni, ha találkozunk az utcán. A többiek sokat nevetgéltek, talán furcsa, de én semmit sem találtam mulatságosnak. Legjobban a tömegjelenetet tudtam átélni. A tömegjelenet — felejt-hetetlen. Ennyi ember együtt — milyen hatalmas lehet és milyen hülye ... Hülye, mert nem tudja, mit akar. Statisztálni, szerintem, csak azokat kellene engedni, akik rajonganak a színházért, meg a darabért, meg Páskándiért, akiknek szívügyük ez a bemutató, s nem azért jönnek ide, hogy vicceket hallgassanak a kulisszák mögött, vagy mert nyilvántartják őket, s ez beleszámít a gyakorlatba. Én Páskándit első perctől kezdve magaménak vallottam, mert modern és eredeti, én, ha tőlem függene, csak Páskándit játszatnám a színházzal, és mindenkit köteleznék rá, hogy elolvassa és megnézze az *Apácait*. Mindent elolvastam Páskánditól, ami csak a kezem ügyébe akadt, most nem jut éppen eszembe, hogy mi volt a címük, de nekem ő az egyetlen igazi szerző. Személyesen is ismerem, egyszer néhány szót is váltottam vele.

3. statisztá (22 éves fiú)

— Mit vártál a statisztálástól?

— Április-május nekünk, diákszínjátszóknak is csúcsezon, egyedül az a lehetőség vonzott, hogy végre szemügyre vehetjük Haragot rendezés közben.

— Mi adta mégis a döntő lökést?

— Szégyelltük volna egy kicsit, hogy éppen mi, akik az önkéntes statiszták legnagyobb részét mozgósítottuk, éppen mi hagyjuk cserben a színházat, amikor statisztagondokkal küzd.

— Szerinted miért jön egy diák a *Toronyba* statisztálni?

— Volt, aki lelkesedésből, volt, aki kíváncsiságból, volt, aki csak úgy odavetődött. Érdekes volna megnézni, ki mit lát a statisztálásban. Tudok olyanokról, akiknek egyetlen szórakozásuk a színházban téblábolás. Másokat kötéllal sem lehetne ide többé visszahozni.

— S ha valaki diákszínjátszó, mint például ti vagytok?

— Az biztos, hogy nekünk kevésbé volt kaland, mint a többieknek. Lehet, hogy nem is látszottunk olyan lelkeseknek, mint ők. Valahogy szakmaibb szemmel néztük az egészet. Mindenről a mi saját problémáink jutottak eszünkbe. Nekünk az érdektelenség is jobban fájt, mert úgy éreztük, ennek a színháznak mindene megvan, ami nekünk hiányzik, bűn ezt nem maximálisan kihasználni. És tehetetlenek voltunk. Mert mi van nekünk? Ügyszeretünk? Mit számít itt néhány statisztá ügyszeretete,

aki egy párperces tömegjelenetben éppen csak bebotorkál a színpadra? Ez nem diákszínjátszás. Itt már előre dohog a színész, hogy uraim, ez nem dráma, ebben nincs konfliktus, itt nem lesz közönségsiker, de elhasználtuk a színház három évi deszkaanyagát, és már a trégeren is kezdünk mászkálni... meg hogy kultúrznobok csemegéje az ilyen.

— Ismerkedési fórum-e a statisztálás?

— Ha valaki éppen ismerkedni akar, annak van ezer más módja. Ez a darab csak a második felvonás „ajtónyitogatóinak“, „köpenyegforgatóinak“ és „katonáinak“ nyújtott lehetőséget arra, hogy összeszokjanak. De ők amúgy is együtt jöttek ugyanarról az egyetemről, ugyanarról a szakról, inkább a „magányos“ statiszták kerestek itt társat maguknak.

— Nektek mi volt a legnagyobb élményetek?

— A Második koldust játszó Vadász Zoltán — kegyetlen kisemberi szerepében a színpadon, és magánemberként a kulisszák mögött. Aki ugyanazt a Carpați cigarettát szívta, mint mi, akinek nem volt probléma, hogy szót értsen velünk, s aki nap mint nap a legjelentéktelenebb próbán is — a szemünk láttára el tudott „égni“.

— Döntő színházi élményed?

— *Parancsra tettem a szentgyöngyiekket*, Szabó József *Bosszúálló kapusa*, Ciulei *Play Strindbergje*, a *Bűn és bűnhődés* a Mosszovjettel és Brook *Szentivánéji álomja* a Royal Shakespeare Companyvel.

A statisztálás görbületei

Előzmények. Páskándi Géza *Tornyot választok* című darabjának bemutatójára a Kolozsvári Állami Magyar Színház már tavaly óta készül. A rendező átlagosnál nagyobb számú statisztériára építette az elképzelését, ezért a színház kényszerhelyzetbe kerül. Száz statisztát nincs lehetősége szerződtetni. Ha az együtttest teljes létszámban a színpadra állítja, s a színház igazgatójával bezárólag mindenki vállalja a statisztálást, akkor sem oldódott meg semmi. Önkéntes jelentkező akadna ugyan, van elég diák a városban, de a színház nem kockáztathat. A színház az egyetemistákkal szemben mindig tehetetlen, a szolgálati szabályzatot velük szemben nem alkalmazhatja, egy jövő évadra kilátásba helyezett bérlet pedig nem tudja egyensúlyozni a mindent elsőpró szessziókat és vakációkat. Új érdekeltségi formák kísérletezésére pedig nincs idő.

Irodalmi titkár: Maradt az utolsó lehetőség. 1972 ősztől a már hagyományos három-négy gyakorlatozó diák helyett egyszerre húszat kérünk ki az egyetemről. Van tehát húsz „biztos“ statisztánk, akikre bármikor lehet számítani. Ők a mi „házistatisztáink“. Valamennyien filológusok, I. és II. évesek. Kettő fiú, a többi lány.

Kik a statiszták? I. Ha azokat is számba vesszük, akik próbákon és a tizennégy előadáson legalább egyszer „besegítettek“ (kb. 70—75-en), a diákstatiszták összetétele igen változatos. Átlagéletkoruk 21 év. A legfiatalabb 19, a legidősebb 25 éves. Szembeötlő, hogy nincs közöttük negyedéves. (A diákházasságok nem kedveznek a statisztálásnak, statisztálás után viszont nem egy diákházasság született már.) A *Tornyot választok* statisztériájából egy-két kivételtől eltekintve hiányzott a Hata-

lom és Igazságban és a *Csikósban* bevált törzsgárda („Az nekünk pénzkereseti lehetőség volt, vagy legalábbis annak látszott.“). A Páskándi-darab elsősorban olyanokat mozgató meg, akik még nem statisztáltak. *Kik a statiszták? II.* Tömegszereplők. Az ügyelő így nevezi őket, mert hisz a tömegben. A tömeg a színház nagy lehetősége. Ehhez képest az, hogy statisztálás, az valami jelentéktelen dolog. Éppcsak, hogy nem meg-alázó. Olyan, mintha valakinek csak annyi volna a feladata, hogy bevi-gyen a színpadra egy tálcát. A statiszták szeretik, ha udvarolnak nekik, ha a szerepük fontosságát hangsúlyozzák. — Nem arctalan tömegre van szükség — mondja a színész, hanem egyéni figurákra. A rendező nem megrendeli a tömeget, hanem kiválasztja az arcokat. — A „megrendelt“ statiszták a végén szinte hinni kezdik, hogy valaki kiválasztotta őket. *Kiválasztottak.* Éppen nem is járnak olyan messze az igazságtól, a leg-többjüket tényleg mi választottuk ki. Lehet, hogy sokan nem is tudják, de az egyetem bennünket kért meg, hogy írjuk össze, mi műkedvelők, szakmai gyakorlatra kiket javasolunk a színházba. A lista elkészült, többnyire figyelembe is vették a beosztásnál. (A statiszta szervezők val-lomása javít valamit a képen. A beosztottak ettől még nem váltak ön-kéntesekké, de már közel vannak hozzá.) A kiválasztás második meneté-re utólag került sor. Ki kell válogatni azokat, akik kicsiben az összes statisztatípust képviselik. Velük fogunk egyenként elbeszélgetni. Ők az „alapsokaság“.

Huszonötten. A *Torony* leghívebb statisztái. A 25-ből 12-en év közben a színház könyvtárában végezték gyakorlati munkájukat, 13-an a felhí-vásra jöttek. Többségükben filológusok (16-an), de van köztük közgaz-dász, képzőművész és teológus is. 13 fiú, 12 lány. 10-en kolozsváriak, 3-an marosvásárhelyiek, 3-an kisvárosiak, 9-en falusiak. Szinte mind Kolozs, Maros, Kovászna és Hargita megyeiek. Brassó, Temes, Arad, Bihar, Szatmár nem küld statisztautánpótlást. A városiak többsége an-gol—magyar és francia—magyar szakos, a falusiak inkább orosz—ma-gyar vagy magyar—oroszosok.

Ki hívott statisztálni? — A színház könyvtárosa. — A Gaál Gábor iro-dalmi kör kérte a diákok segítségét. — A Stúdió—51 amatőr csoport egyik tagja. — A barátom. — Senki.

Színészvélemény: A statisztálásnak csak úgy van értelme, ha a diák ma-gától jön.

Mi vonzott a leginkább? — Maga a darab, nagyon tetszett, olvastam a *Korunkban* (kivételes) — A szerző (ritka). — Az új arcok (gyakoribb). — A színház belső világa (leggyakoribb).

A „beosztottak“ egy része talán magától is jött volna, az „önkéntesek“ egy része csak azért jött, mert „jött a brancs is“. Akadt olyan, akit Apá-czai neve vonzott, a szerző nevét a próbákon hallotta először.

A statisztálás menetrendje. Első próba, amelyet a statiszták is megnéz-nek: 1973. március 23. Első „aktív“ próba: március 25. Bemutató előadás: április 4. A bemutatóval együtt áprilisban futott le az előadások zöme: 11 előadás. Májusban: 2 előadás. Júniusban: 1 előadás. A beszélgetéseket egy hónappal az *utolsó előadás* után, június végén, július elején foly-tattuk.

Próbák. 3. statisztá: Kezdetben mindenki meg volt pendülve, látszott, hogy mindenki új helyzetben van, nyüzsögtek a lányok, fontoskodtak. Nagyon látszott, hogy kik ismerik a színházat, a többiek félszegek voltak, hogy na vajon most hogy lesz, mint lesz. Sokan csak próbákra jöttek el, csak arra voltak kíváncsiak, hogyan születik egy előadás, a többi már nem érdekelte őket. Jellemző, hogy ki mire emlékszik vissza. A legtöbben a sötét aknát emlegetik, a nagy vasajtók mögött, ahonnan benyomult a „tömeg“ a színpadra, van, aki egy kövér bajuszos színészre emlékszik, aki mindig azt kérdezte, kit melegítsen, kit húzzon magához?, van, aki azt tartja a legemlékezetesebbnek, amikor a vaksötétben egy filozófus beleesett valami szakadékba, és azt kiabálta: „Húzzatok ki!“ És van aki a rendezőt figyelte...

Rendező. (Mindhárom felvonásban fontos szerepet szán a statisztáknak, aztán fokozatosan visszavonul, kompromisszumot köt a lehetőségekkel. Az első felvonásból elhagyja a statisztákat, az utolsóból a zümmögést. Személye betölti a próbákat, senkit sem hagy közömbösen.)

— Különleges élmény volt, ahogy nekivetkőzött a próbákon. — Szemünk láttára kísérletezte ki a tömegjelenetet. — Mikor tizedszer kellett az egészet újrakezdenünk, Harag önmagát szidta, hogy ő milyen rossz rendező, milyen rosszak az utasításai... — Egyformán bánt mindenkivel. — Velünk más hangot használt, mint a színészekkel. — Élmény volt a türelme... — Kedves ember.

Ügyelő. — Jópofa volt, amikor elfeledkezett magáról, és káromkodott. Legtöbbször a mikrofonba, úgyhogy mi is hallottuk az öltözőkben. — Mindenkit ismer, ő tartotta velünk a kapcsolatot, mindig felírta, ki van ott és ki hiányzik. — Egyszer elgondoltam, mi lenne, ha az ügyelő nem jönne be egy előadásra. Azt hiszem, megállna a színház.

Segédrendező. — Azt mondják róla, zárkózott ember. — Szerényen viselkedett. — Mindenre gondja volt, ő tervezte a játékteret, amelyet még életemben nem láttam.

(Egy díszletmunkás megjegyzése: Azt, igen, a játékteret, de két hete már nem érzem a kezem, annyit tettük-vettük azt a sok deszkát...)

A szerző. — Minden próbán jelen van. A lányok összesúgnak a háta mögött. — Az iskolai színjátszók tizedikés koromban előadták a *Kalauz nélkült*, mert éppen akkor jött Páskándi divatba. Meghívtuk a bemutatóra, de nem jött el. Azóta, mint ember, nekem ellenszenves. Nem vagyok képes kézbevenni a könyveit. — Parázs vita a kulisszák mögött: miért olyan sok az előítélet Páskándival szemben?

A bemutató. 1973. április 4-én. Telt ház. Felfedezések: — A közönség jobban kiöltözött, mint más bemutatókon. — Átkozottul sütnek a lámpák. — Mindenki izgult, ránk is átragadt a színészek feszültsége. — Nagyon kimerítő a játék, az ügyelő a harmadik felvonásban felszólt az öltöztetőknél: „Hozzatok le az oldalajtóhoz egy törülközőt Gerőnek!“ **Közönség I.** Össznézőszám 10 118. (Az 1969-ben bemutatott és ugyancsak 14 előadást megért Páskándi-darabot, *A király kövét* 8126-an nézték meg!) Ebből a bérletek száma mintegy 7000. Ehhez hozzájön azoknak a diákoknak a száma, akiket a statiszták lógattak be az előadásokra: esténként átlagosan 10-15-öt. A 14 előadásból négyet „teltház“ (980 néző) előtt játszottak: a bemutatóbérletet (április 4.), az egyetemi I. bérletet (április 9.), az A bérletet (április 13.) és az ifjúsági I. bérletet

(április 28.). Legkisebb nézőszám: 196 (június 2., utolsó előadás). Az előadások egy része az iskolai vakáció idejére esett, ezért a darabot más városokból érkezett kirándulócsoporthoz és a tanári továbbképző tanfolyamok résztvevői is megnézték.

Közönség II. A három előadáson kiosztott 105 darab kérdőívből 52 érkezik vissza. Legkevesebb a bemutatón (14), eggyel több az üzemi, II. bérleten, legtöbb az egyetemistáktól (23). Az idősebbek közül néhány tanár, műszaki értelmiségi és nyugdíjas válaszol. Üzemben dolgozó munkás egy sem.

Taps. — Nem is gondoltam, hogy valaha én is felmehelek a színpadra, és élvezhetem a sikert. — Minden előadáson egyformán tapsolt a közönség. — Érdekes, hogy egyik előadásról a másikra mekkora különbség van a tapsok között, igazán lelkesen csak a diákok tudnak tapsolni. — Mindig kíváncsi voltam, milyen lehet a taps a színpadról, milyen a közönséggel szembenállni. Sajnos nekünk mindig le kellett menni a színpadról, mire tapsra került a sor.

Unaloműzés. — Amíg a fellépésre vártunk, volt, aki regényt olvasott, ketten-hárman angolul tanultak, volt, aki filozófia-jegyzetet másolt, az egyik lány orosz sportújságból olvasott fel egy cikket, és lefordította nekünk. Legtöbbször felületes dolgokról szövegettünk, vicceket mondtunk, „szerepeltünk“. Különös hangulatuk volt a kosztümöknek, a lányok mint Júliák, kihajoltak az ablakon, mi Rómeók pedig letről, a Szamos-part korlátjára dőlve „hecceltük“ őket. Öltözködéskor a csizmákon veszekedtünk, vagy egymás ruháit próbálgattuk. Emiatt sokszor majdnem lekéstük a szerepünket.

Váratlan fordulatok. — Amikor fordítva adtam fel Basiriusra a palástot. — Amikor Csavaró belegabalyodott Apáczai köpenyébe. — Amikor a második előadáson leszakadt a függöny. — Amikor úgy bevágtuk a vasajtót, hogy nem lehetett többé kinyitni. — Amikor Keresztúrinak becsípte az ajtó a gúnyját. — Amikor Doby tiszteletesnek a fejére eresztették a vasrácsot. — Régen gyűjtötték az ilyet, aztán kiadták könyvben — mondja az ügyelő.

Derűs pillanatok. — Amikor Basirius próbán steppelt a színpadon. — Amikor az első változatban a tömegnek morognia kellett, s egy kövér bajuszos színész úgy szíreázott mellettem, mint egy rendőrautó. — Valahányszor ránéztem a fiúkra, amilyen süketül voltak felöltözve, a nevetéstől képtelen voltam zümmögni. — A zümmögést csak röhögve lehetett csinálni, a lányok annyira vékonyan zümmögtek. — Irtó fura hangokat lehetett hallani, volt, aki ritmusra zümmögött, volt, aki énekelt közben. — Nem voltak derűs pillanatok!

Lemorzsolódás.

— Mikor kezdtek fogyni a statiszták?

— Volt, aki már a próbákról elmaradt. Belekóstolt a színházba, megkapta, amire kíváncsi volt, s azzal lelécelt.

— És az előadások folyamán?

— Májusban már nagyon látszott, hogy közeleg a szesszió — meg a tavasz. A színészek is lazítottak, a közönség is megcsappant, sokan úgy gondolták, hogy egy emberrel több vagy kevesebb, észre sem vevődik.

— Szerinted mit lehetett volna tenni ellene?

— Több diákot kellett volna mozgósítani. Sokan voltak, akik szívesen eljöttek volna statisztálni, de vagy nem tudtak róla, vagy csak később tudták meg.

Ügyelő a létszám gondokról. — Mindig van, aki elmarad, akár kap statisztapénzt az illető, akár nem. Ez már így van. A *Torony* esetében viszont úgy tűnt, hogy az átlagosnál kisebb a lemorzsolódás. Csak azért tűnt soknak, mert már régóta nem dolgoztunk ilyen nagy létszámmal. *Illúziók.* Kezdő statiszta: — Én azt hiszem, sokkal többet vártunk a színháztól, mint amit kaptunk. Nem esztétikai, társadalmi értelemben vártunk többet. Ahhoz pedig nem voltunk elég „széplelkek“, hogy „megbocsássuk“ neki a csalódásunkat.

Színész: Az a statiszta, aki csalódni jön ide, idegen test a színházban. *Mit vártál a statisztálástól?* — Meghittebb légkört, ismerkedést, barátságot. — Azt hittem, olyan a színészélet, mint a *Liliomfi*ban. — Azt hittem, aki statisztálni jön, az mind szereti a színházat. — Az ember komolyabb, nagyobb dolgot képzel. Azt vártam, jobban bevonnak bennünket a darabba. — Tömeg vagyunk az előadótérben, tömeg a szemináriumon, tömeg a menzán és tömeg a színház nézőterén. Gondoltam, legalább a színpadon lehetnének egyéniségek. „Ezt“ a tömeget egy század katonával is el lehetett volna játszani. — Nagyobb ügyszeretetet vártam mindenkitől. — Azt hittem, jobban össze van hangolva a színész és a statiszta munkája. Az órák várakozások megölik az ember kedvét. — Nem gondoltam, hogy mindenki csak a saját munkáját nézi. — Azt hittem, a színészek valahogy egészen más emberek... — Azt hittem, a színpadra nem hallatszik fel, amikor a nézőtéren a cukorkáspapírt zörgetik. — Azt hittem, az egész van annyira közösségi élmény, hogy védettséget nyújtson a közöny ellen.

Póz. Hogyan látja a statiszta a színészt? — Ismerem őket az életben, ahol nagyon természetesek. Itt meg olyan furcsán viselkedtek, mintha zavarta volna őket a jelenlétünk. Feszélyezettek voltak ők is, mi is, de ezt nekünk talán el lehet nézni...

— Mi színészek úgy vagyunk a statisztákkal, mint a nőekkel. Nem vagyunk mindig olyan formában, hogy elviseljük a jelenlétüket.

— A rendező túlzott kedveskedése is póznak hatott. A túlzott nyájkodással mintha lekezelt volna bennünket.

— A színháznak finoman kell bánnia a statisztákkal. A mai statiszták túlságosan kiművelődtek, túlon túl el vannak kényeztetve. Ha megsérti valaki őket, nem jönnek többet.

— A színészek csak a színház udvarán köszönnek vissza.

— Nehéz megfelelni a statiszták rólunk alkotott elképzelésének. Ahhoz kiegyensúlyozottság kell, nyugodt légkör. És emberi kapcsolat a statisztákkal.

Ismerkedés. Vita az ismerkedésről: sznobok gyülekezőhelye-e a statisztálás? Miért olyan vonzó a színészbarátság? A színész úgy védekezik, ahogy tud, őt is meg lehet érteni. A beszélgetések során a legtöbben mégis a közvetlen légkört hiányolják. Mert a póz nem közvetlenség.

— A statisztára rossz idők járnak, ma már senki sem hívja meg őket egy rundra, hogy elmagyarázza neki, nézd kiskomám, így kell ezt csinálni...

Pletykák. Színészek magánélete, ki kapott filmszerepet, ki miért filmez külföldön. — Továbbadtad? — Igen, elmondtam a lányoknak. Az embereket érdekli a színészek magánélete. — Nem adtam tovább. — Elfelejtettem. — Nem érdekelnek a pletykák.

Anekdóták. A második felvonásban szereplő fiúk kivételes helyzetben vannak, a Második koldus az ő oldalukon áll. Mikor az első felvonás végén kijön a színpadról, segítenek neki levetkőzni a „kalodából“, s hagyják, hogy kifújja magát. „Adjatok szegény lábatlan koldusnak egy szivarat“, s következik a történet a tűzoltásról, színészszerzésről, Ligeti Józsefről, a rendezőről, akinek volt ideje egyenként foglalkozni a színészekkel, és a statiszták főszerepéről, akiknek sokkal nagyobb a felelőssége, mint a színésznek, aki 10 000 mondatból elronthat 50-et, még mindig marad 9950 jó mondata, a statisztának csak egyetlen gesztusa van, mindent elrontott, ha azt az egyet rosszul csinálta.

Hozzáállás. — A színészek is emberek. Az, hogy belépnek a színpadra, nem jelent náluk semmi változást, nem jelenti azt, hogy egyből a szerepre koncentrálnak. — A statiszták nem tudnak különbséget tenni munka és lazítás között. Nem tudják, hol a határ a marhaskodásban, s egymást licitálják túl a színpadon.

Vita az ügyszeretetről. Kötődhet-e a darabhoz az, aki csak egy fogaskerék az egészben, éppen csak beszalad a harmadik felvonás végére? Hogy lehet valami nagyszerű és mégis kiábrándító, mert gépies? Mit rejt a színészek bizonytalankodása? És mit a statisztáké?

Statisztatípusok. Az ügyelő szerint kétféle statiszta van: 1. komoly és 2. komolytalan. A rendező felosztása: 1. akinek van érzéke a színpadhoz és 2. akinek nincs. A műkedvelők felosztása: 1. aki igényes és 2. aki igénytelen. Az osztályozás szempontjai eltérők, sőt ellentmondók.

A műkedvelők megjegyzik: úgy igazságos, ha a színészeket is két típusba soroljuk. Ez a két típus, bármelyik szempontot vesszük is, azonos kell hogy legyen a statisztákéval. Színész és statiszta világa egymás tükörképe.

— Kétféle koldus van — mondja a Második koldust alakító színész: — az egyik, aki alkalmas a koldulásra, a másik, aki alkalmatlan rá. A színház varázsa sem mindenkit érint, van, aki fogékony rá, van, aki nem.

Az értelmezés görbületei

„Az író nem köteles tudni: ki melyik mondatnál miért csikorgatja a fogát, miért könnyezik, esetleg: kuncog vagy hahotázik“ — jegyzi meg Paskándi Géza a darabhoz írt utószavában (*Vendégség. Tornyot választok.* Budapest, 1973). A fenti összeállítás nem egy előadás születésének folyamatát rögzíti, és nem követi nyomon a darab értelmezésének görbületeit. Nem vállalkozik a statisztálás színház-szempontú elemzésére, mindössze pillanatsfelvétel a jövő értelmiségi nemzedéke és a színház találkozásáról.

A statiszta nem egyetlen előadásból alkot képet magának a műről (mint olykor a kritikus), hanem a folyamatot látja, s az esetleges kopást

is az alakításokban. Ki milyen szinten és mit vesz észre az egészből? Ki hogyan értelmezi a darabot? Ki melyik szereppel azonosul és miért? Az, hogy valaki Apáczaival vagy inkább a koldusokkal azonosul, vajon nem a kérdezettek magatartásezményéről vall-e? Hogyan befolyásolja a bemutató kritikája a statiszták „befogadását”? Mi a darabból kiszakított és önálló életre kelt mondatok sorsa, hogyan válnak szállóigévé (pl. „Elmarad, de nem örökre!”)? Miben különbözik a statiszták esztétikai élménye a nézőtérén ülő diákokétól? Mennyire érzékeny a kritika azokra a kérdésekre, amelyek a darab kapcsán a diákságot foglalkoztatták? Az idősebb nemzedék miért elsősorban történetiségében gondolja tovább a darabot, s a diákságnak miért fontosabbak a mára-néző tanulságok? Miért jelenthet a színházzal való találkozás a statiszták egy igényes hányadának esztétikai csalódást?

Miért jut el a műkedvelők csoportja szükségszerűen az önvizsgálat-hoz? Ahhoz, hogy hol a műkedvelők helye a színházban? Színésznek kívülálló, közönségnek túlságosan bennfentes. Mindenhova tartozik, és nem tartozik sehova. Nem érzi otthon magát a színházban, mert mások az eszményei, és mégis ide húzza valami. Ebben a helyzetben tud-e közvetíteni színház és ifjúság között, s ha igen, mit közvetít? Színházi műveltséget? Ízlést? Hogyan, mikor oly széles a szakadék közte és a kezdő statiszták között, vagy közte és a kezdő közönség között? Vagy inkább az ennek az aktív színházszerető rétegnek a feladata, hogy a színház felé közvetítse a diákság avantgarde igényeit? S ha igen, meghallgatják-e, amit mond? Tud-e mércét állítani a színháznak?

— Mi közöm nekem a statisztákhoz? — mondta egy színész. — Engem nem zavarnak. Bejönnek, lemegy a jelenet, elmennek. De kérem, jöjjen ide az a fiatal, azt sem tudja, mi a színház, és máris elégedetlen. Lát egy-két előadást, és máris kritikus. És mindjárt levág egy kitűnő társulatot. Ezek a srácok majd mind színészek akarnak lenni. Érdeemes megnézni, ezek az elvetélt „betyárok“ hiszik magukat a legjobb „pandúrnak“.

A közvetítés görbületeire rákérdezve a statisztálás jövőjén gondolkozunk. Szép, de lassan elavuló szokás-e a statisztálás, vagy feltámasztható közösségi élmény?

A mű elkalandozhat a szerzői szándéktól. A színháznak és az ifjúságnak újra egymásra kell találnia.

A közvéleménykutatást végző egyetemi hallgatók munkacsoportjának tevékenységét Aradi József irányította.